יא: המקנא פרק ראשון סוטה

כפרך כפה רך. משכוס כדכרים וכשכר עד שהרגילוס לעבודה: **כפריכה.** כשכרון גוף ומתגים וחזקה: ה"ג **כעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'.** וזו היא קשה שלא היו רגילים בכך: **ולמאן דאמר** (א). כפרך קמא בפה רך הא כפרך כתרא ולמי פריכה היא דהכמיב ויימרו: **ושופטים.** כשמושיגין הסיל על גבי כירה קרי לה שפיתה: **אחת של חמין.** לרחוץ רגלי בעליהן **כשלה: כין שפתים.** כין מלרי הלדות מקומות לטוען. מלר גדול הלדה גבוה מכאן ומכאן וחכילו מכאן ומרין כאמצע: **יונה.** ישראל שנאמר יונתי תמתי (שיר ו): **עורביך.** לגאת ממתי אמן: **מכאלף.** לשון מכלי יולדה (הושע יג): **מנקר.** מנקה: **משפר.** כמו שעושין למיוקות לייסב את מיכריהם ולתקנן שיתקיין מלער הלידה: **לא כרת שרך.** לא היה לך מיילדת למתוך טיבור הולד: **למשעי.** להחליק כשר. כמו מלקת לוחריו (כרלשית מ) שעיעות: **עגולין.** כעין ככר עגול: **נעשה להן נס: רכבה כצמח השדה.** גדילים מן הארץ כלמת השדה: **ותגדלי.** לגיית אליך: **הס הכירוהו.** שרלו שכיעתו ככר: **זה אלי.** שרלוהי ככר: **אליעבע.** בת עמינדב לשמו של אהרן: **שהיתה פועה לולד.** משעשעת לאותו כדרך שמשחקים למיוקות כדברים ערבים לשעשעו: **פועה.** לועקת כמו ביולדה לפעה (ישעיה מב): ה"ג **ורליתן על האבנים לאמר רבי יוחנן סימן גדול מסר להן כשעה שכורעה לילד יריכותיה מלעגנות כלבנים ד"א על האבנים כדכתיב ואדד בים היולד וגו' מה יולד זה ירך מכאן כו': סימן גדול.** שלא תעלנו הלס ותחביאנו ותלמר נפל היה זה לכם הסימן של לידה ולא תעלוהו ותהרגוהו. ד"א להכי קרי ליה למשכר של תשה אבנים כדכתיב גבי יולד כלי חרס אבנים ותשה נמי ליולד דמיא: **סדן.** עץ עב שעליו יושב ומגבגל הכלים לעשותן כדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: **סימן גדול מסר להם.** ולאיתן על האבנים אם כן הוא שם אתן יכולות לרחות מיד אם כן הוא בלא שום הגבהה: **כן פניו למעלה.** כדרך תשמישו: **כח פניה למעלה.** כדרך תשמישתה. והכי מפרש במסכת נדה (דף לא.): **אליהן.** משמע על עיסקי ביאה. לשון ויבא אליה (בראשית כט): **ותחיין.** הוה ליה למיכתב ולא המיתו הילדים ותחיין משמע שהיו מסייעין להחיותן שהיו טוחנות אותן בכתיהן ומגדלות אותם: **אי נימא חיות ממש.** מילדות: **כחיה נמשלה.** ותית הלדה אינה לריכה למילדת: **דכתיב ביה כחיה ביה.** מי שכתוב בו שנקרא בשם בהמה ומיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו הרי כתיב בכל כנפייתן יחד מה אתן לגיא בין אריות רבצה אתן כגמת ישראל כולה נקראת לביאה: **אהרן ומשה.** שיאלו מיוכבד: **ומשה עזובה אשה כלב.** והיא מרים. ולקמן (ו) מפרש למה נקראת שמה עזובה. והאי ותמת שנלטרעה: **ויקח לו כלב את אפרת.** לאחר שנתרפאת מזר ולקחה לו. אלמא אפרת קרי מרים וכתיב בדוד בן איש אפרתי: **וכלב בן חצרון.** פסוק הוא בדברי הימים: (ב) **בן יפונה בן שנפנה מעלם מרגליס.** תירולא הוא דקא מתרץ. לעולם בן חלרון הוא דקא מתרץ. לעולם בן חלרון הוא ולמה נקרא בן יפונה על שם מעשיו: ה"ג **ואלפי בן קנז הוא: חורגו דקנז.** בן אשתו של קנז היה כלב ונמלא עתניאל אחיו מאמו: דיקא

שהיתה פועה לולד. פירש רבינו חננאל (ז) לותשת למיסה ויולא הולד כמו שעושים אלו עכשיו בחזי האשה: אחריס

בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה [1]וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' אמר רבא בתחילה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה דרש [5]רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים [3]בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר [2]אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביאת מצרים שנאמר [2]כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות וילודות בשדה תחת התפוח שנאמר [3]תחת התפוח עוררתיך [3]וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר [4]ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו' [7]ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר [5]ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר [6]על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר [7]רבבה כצמח השדה נתתיך וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן שנאמר [7]ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר [8]זה אלי ואנוהו [9]ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה [10](ומוציאה את הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל [10]ויאמר בילדכן את העבריות וגו' מאי אבנים א"ר חנן סימן גדול מסר להן אמר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ואית דאמר כדכתיב [11]וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע [10]אם בן הוא והמתן אותו א"ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה [12]ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו [12]ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון [13]ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה יהודה [14]גור אריה דן [15]יהי דן נחש נפתלי [16]אילה שלוחה יששכר [17]חמור גרם יוסף [18]בכור שור בנימין [19]זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) [20]מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו' [21]ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב [22]ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב [23]ודוד בן איש אפרתי וגו': [24]וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון [25]בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב [26]וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב [1]אמר רבא חורגו דקנז הוה

דיקא

1. וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:
שמות א יד
2. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ:
תהלים סח יד
3. מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלָתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יֹלַדְתֶּךָ:
שיר השירים ח ה
4. וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הִוָּלֶדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַת שָׂרֵךְ וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְהָמְלֵחַ לֹא הָמְלַחַתְּ וְהָחְתֵּל לֹא הָתְחֻתֵּלְתְּ:
יחזקאל טז ד
5. יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר:
דברים לב יג
6. עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם:
תהלים קכט ג
7. רִבָּבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וְתֶרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בְּעָדִי עָדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה:
יחזקאל טז ז
8. עֹוד חֹמֶרֶת יָהּ וְיֹדֵי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
שמות טו ב
9. וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה:
שמות א טו
10. וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם בַּת הִיא וָחָיָה:
שמות א טו
11. וָאֶרֶד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם:
ירמיהו יח ג
12. וַתִּירָאן הַמְּיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים:
שמות א יז
13. וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ:
שמות א יט
14. גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ:
בראשית מט ט
15. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר:
בראשית מט יז
16. נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר:
בראשית מט כא
17. יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם
בראשית מט יד
18. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה:
דברים לג יז
19. בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל:
בראשית מט כז
20. וְאָמְרַתְּ מָה אִמֵּךְ לְבִיא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה בְּתוֹךְ כְּפִרִים רִבְּתָה גּוֹרֶיהָ: יחזקאל יט ב
21. וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: שמות א כא
22. וְתָמֹת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרַת וַתֹּלֶד לוֹ אֶת חוּר: דברי הימים א ב יט
23. וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְשִׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנֶה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים: שמואל א יז יב
24. וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֶשֶׁר וְשוֹבָב וְאֲרִדוֹן: דברי הימים א ב יח
25. לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה: במדבר יג ו
26. וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָּלֵב הַקָּטֹן מִמֶּנּוּ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִּתּוֹ לְאִשָּׁה: שופטים א יג

מסורת הש"ס

(א) מ"ל רבי עקיבא. רש"ל. (ב) יומא עה., (ג) שמה מכלתך אמן, (ד) מ"ל ויטמן לסם. רש"ל, (ה) מ"ל ל"ג, (ו) (תמורה טז. מ"ש), (ז) (דף יב.), (ח) (וכ"כ בערוך ערך פע לא ע"ש).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולמאן דאמר נמי בפרך: (ב) ד"ה ולבר וכו' דומים הפ"ל ומה"כ מ"ה כן שנפנה כנ"ל ומיכות בן יפונה נמחק:

מוסף רש"י

שהיתה פועה. שפועה ומדברת וכונה לולד לדרך הנשים המפייטות מיוק הכוכה (שמות א טו). חורגו דקנז הוה. וילדה לו אמו של כלב את עתניאל (במדבר לב יב).